

Сделаны выводы о том, что юкстапозиты не являются сложными словами; они представляют собой словосочетания с зависимым элементом – приложением. Словосочетания подобного типа способны образовывать собственные моновербальные речевые дублеты – универбы. Явление универбации продемонстрировано примерами. Равноправное употребление словосочетаний и соответствующих им универбов в речи является доказательством их отношения к общей языковой единице – номинатеме.

Ключевые слова: юкстапозит, сложное слово, словосочетание, номинатема, универб.

Анотація

Н. В. Дьячок, Л. С. Сухобрус. Про універбальний потенціал так званих юкстапозитів в російській мові.

Статтю присвячено визначенню статусу так званих юкстапозитів в російській мові та їхнього реляційного потенціалу. Здійснено опис юкстапозитів російської мови на основі використання поняття номінатемами як базової номінативної одиниці мови, та констатації існування двох типів мотивації – зовнішньої (мотивації однієї номінатемами іншою) та внутрішньої (мотивації номінатемою її мовленнєвих модифікацій – глос). Номінатемний підхід до опису універбів дозволив виділити полівербальні та вербальні дублети основної номінативної одиниці мови. Зроблено висновки, що юкстапозити не є складними словами; вони є словосполученнями з залежним елементом – додатком. Словосполучення такого типу здатні утворювати власні моновербальні мовленнєві дублети – універби. Явище універбації продемонстровано прикладами. Рівноправне вживання словосполучень і відповідних їм універбів в мовленні є доказом їхнього відношення до спільної мовної одиниці – номінатемами.

Ключові слова: юкстапозит, складне слово, словосполучення, номінатема, універб.

Summary

N. V. Dyachok, L. S. Sukhobrus. Univerbal potential of so called yukstapozits in Russian language.

The article deals with the problem of status of yukstapozits in Russian language and their derivative potential. Description of the yukstapozits of the Russian language has been developed; the classification is based on the formulation of basic nominative linguistic unit (nominatheme) and statement of two existing motivation types – external (nominathemes motivate each other) and internal one (nominatheme is motivated by its linguistic modifications – glosses). Nominative approach to the description of yukstapozits allows singling out polyverbal and verbal doublets of a basic linguistic unit. Conclusions about fact of none-compound word status of yukstapozits are given: they are just word combinations. These word combinations can produce their own doublets – univerbs. The fact of univerbation is demonstrated by examples.

Key words: yukstapozit, compound word, word combination, nomi

УДК 81'373.611

Пакулова Тетяна Василівна

ст. викладач

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

м. Дніпропетровськ, Україна

E-mail: pakulova17@ukr.net

УНІВЕРБАЦІЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ ЯК ОДИН ІЗ ПРОЯВІВ КОМПРЕСІЇ

Актуальність даної теми визначається визнанням номінатемами як базової одиниці мови. В той час як поява в мовленні великої кількості універбів вимагає їхнього різноаспектного вивчення: ототожнення цих одиниць на відповідному рівні, побудови

моделей їх відтворення й закріплення в мовленні й мові, визначення їхньої організації та типологічних ознак.

Останнім часом з'являється велика кількість універбів, вмотивованих словосполученням або ж, згідно з прийнятою нами термінологією, слів, тотожних вихідному словосполученню (вербальних еквівалентів словосполучень, вербальних реалізацій номінатом на кшталт «словосполучення + універб»). Існують три основні причини появи універбів. По-перше, компресія у словотворенні пояснюється дією закону економії мовленнєвих засобів, що особливо виразно виявляється в розмовному мовленні. По-друге, універби з'являються задля позначення нових реалій, що потребують нових найменувань. По-третє, виникає комунікативна (стильова) необхідність для зміни імені вже існуючого явища. Ідеться, наприклад, про номінації в сфері жаргонної стилістики: *зачетная книжка – зачетка, студенческий билет – студак, курсовая работа – курсач* (студ.). Окрім комунікативних факторів, на такі зміни можуть впливати фактори політики, економіки, престижу тощо. Також явище універбації свідчить не лише про економію мовленнєвих зусиль, а й про прагнення мови до «слівності», про тенденцію до синтетизму чи, принаймні, до урівноваження аналітизму й синтетизму. У контексті такого розуміння явища універбації цікавим видається аналіз лексикологічних особливостей досліджуваних одиниць.

Отже, традиційно вчені відносять утворення на зразок *генералка (генеральная репетиция), прогрессивка (прогрессивная зарплата), зачетка (зачетная книжка)* до компресивного словотворення (О. А. Земська, О. С. Кубрякова, В. В. Лопатін, Н. О. Янко-Триницька), розглядають їх як вияв загального закону втрати формальної й семантичної розчленованості, називають суфіксальними універбами (Л. І. Осипова), визначають їх як один із випадків лексичної конденсації (І. О. Устименко) тощо. Але всі дослідники сходяться на думці щодо дериваційного характеру досліджуваного явища, хоча тотожність семантики словосполучення й слова, яке йому відповідає, дозволяє зробити припущення про те, що між словосполученням і словом реалізуються відношення далеко не словотвірні, і саме тому ці відношення не призводять до виникнення нових номінативних одиниць.

Доволі часто висловлюється думка про те, що між вихідним словосполученням і його конденсатом існують відношення похідності, тобто зовнішньої вмотивованості. Але якщо виходити з того, що під зовнішньою вмотивованістю розуміють відношення між двома номінатами, значення однієї з яких (похідної) формується значенням іншої (твірної), але не збігається з ним, можемо констатувати: у наведених вище прикладах між твірною й похідною одиницями не існує відношень зовнішньої словотвірної мотивації. Це можна підтвердити такими спостереженнями:

1) значення слова в цьому випадку не визначається через значення словосполучення, а абсолютно збігається з ним (*мазаная хата імазанка, железная дорога і железка, карта пополнения счета і пополняшка, жена прокурора і прокурорша*);

2) за модифікації подібного типу не відбувається й граматичних змін (спостерігаємо граматичну – родову – тотожність головного слова вихідного словосполучення й відповідного універба: *мобильный телефон – мобильник, кожаная куртка – кожанка*; випадки типу *мобильный телефон – мобилка, мобила, кожаный плащ – кожанка, пальто из дубленой кожи – дубленка, капитальный ремонт – капиталка* розглядаємо як специфічні вияви універбальної аналогії).

Таким чином, можна стверджувати, що між словосполученням і його словесним еквівалентом реалізуються словотвірні, але не зовнішні, дериваційні, а внутрішні, міжгласові мотиваційні відношення.

У зв'язку з цим виникає природне бажання знайти єдиний термінологічний еквівалент наведеному процесу й тим одиницям, що постають внаслідок цього процесу. Услід за В. І. Теркуловим Н. В. Дьячок розглядає кожний «дериват» як універбалізований дублет словосполучення, тобто слово, що виникло в результаті вербальної інтерпретації

словосполучення, має абсолютно тотожне словосполученню лексичне й граматичне значення та синтаксичну функцію. Таку універбалізаційну пару вона визначає як номінатему на зразок «словосполучення + еліптичний універб». Ця одиниця входить до розряду структурних різновидів номінатем з домінантою-словосполученням, тобто є одиницею, семантично тотожною словосполученню.

Слово, що виникло внаслідок універбації, нарівні зі словосполученням є дублетом номінатем, до складу якої входять обидві ці одиниці. Саме ж перетворення словосполучення на слово має визначатися не як деривація і не як лексикалізація, що передбачає семантичний розвиток мовленнєвої реалізації вихідної номінатемі і руйнування її актуальної тотожності, а як універбалізація, яка характеризується не зміною, а збереженням семантики словосполучення в новоутвореному слові.

Н. В. Дьячок розглядає універб як семантично й граматично тотожне певному словосполученню слово, що може стилістично відрізнитися від цього словосполучення ознаками розмовності, сленговості або стилістично збігатися з ним. Таке слово, як і словосполучення, є дублетом однієї номінатемі.

Л. В. Копоть, розглядаючи універбацію як одне з соціальних явищ, зазначає, що частковим врівноваженням антиномії коду й тексту може слугувати один із видів компресивного словотвору (у розумінні Н. В. Дьячок – формотворення – Т. П.) – універбація. Універби, як і будь-які інші скорочення, вважає дослідник, можуть бути явищами нейтрального або зниженого стилю, проте узуальними, оскільки початковий поштовх розвитку цього явища виходить з ситуації неформального спілкування, в якому втілюється скорочена форма синонімічних (еквівалентних – Т. П.) їм словосполучень [4].

Явище компресії, що є суттєвим при універбації, виявляється універсальним. Воно розповсюджене не лише у слов'янських, але й в германських мовах.

Одна з найбільш потужних тенденцій, що виявляються в різних мовах світу, є тенденція до економії мовних засобів. Британський дослідник, професор Б. Бернстайн, в 1979 році висунув тезу про те, що існують розгорнутий і обмежений коди як узагальнені типи мовленнєвих стратегій. Він вважав, що ці типи мовленнєвих стратегій відбивають контекстно-незалежні й контекстно-пов'язані системи значень. Контекстно-незалежна система значень характеризується універсальністю, вона по великому рахунку є відкритою для всіх в певному ступені відбиття смислових залежностей і зв'язків. Контекстно-зв'язана система значень характеризується партикулярністю, вона відкрита для тих, хто має єдину контекстуальну пам'ять. Обмежений код базується на стислих, конденсованих символах, розгорнутий код – на артикульованих символах. Обмежений код використовується вдома, в побутовому спілкуванні, в навчальному закладі, в різних установах [3, 67-68].

Дослідники зазначають, що підвищений темп життя, нагальна потреба в масовій номінації провокує появу в мовленні й мові нових позначень тих чи інших реалій, які вже позначено комплексними найменуваннями інформативного характеру. Для того, щоби сповістити про щось за допомогою мови, ми маємо знайти назви тим явищам, що нас цікавлять, і певним чином сполучати ці назви. Окрім цього й зміни самої дійсності потребують фіксації в мовленні й мові шляхом нових номінацій. З іншого боку, зміни емоційного фону також вимагає нових, не затертих засобів відбиття, які були б яскравими та більш ефективними, ніж звичайні. Цю потребу в нових найменуваннях мова може задовольняти різними шляхами, спільною ознакою яких є закономірний зв'язок з тим, що вже створено мовою, що виявилось в ній як життєздатне й спроможне бути основою й вихідною точкою для нового. Основою нових змін є запас слів і найменувань взагалі, притаманний конкретній мові [1, 194].

Л. В. Копоть вважає, що описові конструкції мають певний недолік, тому здійснюються спроби адекватно й економно передати зміст багатослівних сполучень, що виконують номінативну функцію. Виконуючи акт номінації, ми перетворюємо найменування, що вже існує, шляхом компресії на однослівну дефініцію, прагнучи

зеконотити час і зусилля, які витрачаються на вимову багатоконтентного сполучення [4].

Англійська мова, як і більшість інших сучасних індоевропейських мов, не є виключенням з загального процесу конденсації мовленнєвих зусиль і мовних засобів. Наприклад, тут зустрічаємо

brandbil – brand + bil,
always– all [the] way(sz'явилося пізніше),
onto–on to,
thanks – thank you,
albeit–all be it,
gonna – going to,
identicals – identical twins,
mobiles – mobile phones,
parallels – parallel lines,
transients – transient processes.

Таким чином, ми дійшли висновку, що явище універбації як різновид конденсації є універсальним не лише у слов'янських мовах. Проте на англійському матеріалі воно не було досліджене вповні.

Література

1. Dokulil M. Tvorenislovv иельтине / M. Dokulil . – Praha, 1962. – 263с.
2. Дьячок Н. В. Універбація в руском языкe : принципы структурно-семантического и ономазиологического описания / Н. В. Дьячок. – Горловка : Коллегия, 2014. – 332 с.
3. Карасик В. Язык социального статуса. Социолингвистический аспект. Прагматический аспект. Лингвосемантический аспект / В. Карасик. – М.: Гнозис, 2002. – 335с.
4. Копоть Л. В. Універбація как явление словообразования с точки зрения социолингвистики // Л. В. Копоть. – Режим доступа : <http://allbest.ru>.
5. Теркулов В. И. Еще раз об основной единице языка / В. И. Теркулов // Вісник Луганського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка : «Філологічні науки» : зб. наук. праць. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – № 11 (106). – С. 127 – 137.

Аннотация

Т. В. Пакулова. Універбація в англійському языкe как одна из реализаций компресси.

Стаття посвящена определению сущности процесса універбації и описанию універбов как итоговых единиц этого процесса в англійському языкe. Осуществлено исследование англійськнх універбов на основе выведения базовой номинативной единицы – номинатемы – и констатации существования двух типов мотивации – внешней и внутренней. Номинатема определена как абстрактная языковая единица, выполняющая номинативную функцию и реализующаяся в вербальных формах (глоссах, вариантах). В каждом конкретном случае конкретном случае дублетами одной номинатемы могут выступать словосочетание и семантически и грамматически тождественное ему слово. Універб, как и тождественное ему словосочетание, выступает дублетом номинатемы, включающей в свой состав оба эти компонента. Само же преобразование словосочетания в слово определено не как деривация и не как лексикализация, предполагающая семантическое саморазвитие речевой реализации исходной номинатемы и распад ее актуального тождества, а как універбализация, которая характеризуется не изменением, а сохранением семантики словосочетания в получившемся слове. Изучение універбов

построено на базе двух основных методик: методики ономаσιологического описания универбов и методики описания процесса универбации.

Ключевые слова: глосса, деривация, коллокация, мотивация, номинатема, номинация, слово, словосочетание, универб, универбализация.

Анотація

Т. В. Пакулова. Універбація в англійській мові як один із проявів компресії.

Статтю присвячено визначенню сутності процесу універбації й опису універбів, які є результатом цього процесу, в англійській мові. Здійснено розгляд англословних універбів на основі використання поняття номінатемами як базової номінативної одиниці мови, та констатації існування двох типів мотивації – зовнішньої (мотивації однієї номінатемами іншою) та внутрішньої (мотивації номінатемою її мовленнєвих модифікацій – глос). Номінатемний підхід до опису універбів дозволив виділити полівербальні та вербальні дублети основної номінативної одиниці мови. Вербальні реалізації номінатем типу «словосполучення + еліптичний універб» здатні піддаватися універбалізації, номіналізації й лексикалізації й складають три види залежно від комплексу процесів їх закріплення в мові й функціонування в мовленні. Дослідження побудовано на базі двох основних методик: методики ономасіологічного опису універбів та методики опису процесу універбалізації.

Ключові слова: глоса, деривация, колокация, мотивация, номинатема, номинация, слово, словосполучення, универб, универбализация.

Summary

T. V. Pakulova. Univerbation in English language as one of the compression's realizations.

The article concerns the determination of the essence of univerbation process as well as of univerbs as resultative units of this process in the English language. Onomasiological classification of the english univerbs has been developed; the classification is based on the formulation of basic nominative linguistic unit (nominatheme) and statement of two existing motivation types – external (nominathemes motivate each other) and internal one (nominatheme is motivated by its linguistic modifications – glosses). Nominative approach to the description of univerbs allows singling out polyverbal and verbal doublets of a basic linguistic unit. Verbal implementations of these nominathemes are subject to univerbalization, nominalization, and lexicalization forming three types depending on the complex of processes of their fixation in a language as well as on their linguistic functioning. The study is based on two key methods to describe univerbs of the English language.

Key words: gloss, derivation, collocation, motivation, nominatheme, nomination, word, word combination, univerb, univerbalisation.